

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Jaroslav Havrlant

Ekleziologie Tomáše Bavorovského († 1562)

Ecclesiology of Tomáš Bavorovský († 1562)

Autoreferát disertační práce

Praha 2013

Úvod

16. století bylo pro náboženské dějiny Evropy jistě klíčovým obdobím. V průběhu reformace vznikaly různé protestantské směry, které odmítaly mnohé z dosavadní církevní praxe i teorie. Spory se řešily silou i mírovými cestami. Byla to doba složitá a nepřehledná, což platilo zvláště pro české země, kde bylo náboženské prostředí dosti specifické. Česká reformace začala o sto let dříve vzpourou husitů, jejichž dědici byli zejména utrakvisté a Jednota bratrská. V Čechách kromě toho dlouhodobě nebyl obsazen arcibiskupský stolec, a tak katolická menšina i utrakvisté byli řízeni dvěma konzistory s administrátory.

Katolická církev se s reformací vyrovnávala mnoha různými způsoby; mezi ty nejtypičtější příklady se počítá založení jezuitského řádu nebo svolání Tridentského koncilu. Tomáš Bavorovský je však představitel české katolické církve doby před příchodem jezuitů a ukončením koncilu. Proslul hlavně jako výtečný kazatel. Většina jeho literárních prací je homiletického charakteru, ale napsal i polemický traktát, v němž hájil posmrtný život v nebi a kult svatých. Nejdůležitějším dílem Bavorovského je bezesporu jeho *Postila česká*, jež je vlastně nejstarší vydanou postilou českého katolického autora. Všechny jeho knihy jsou psané česky velmi vznosným jazykem a z literárního hlediska jsou řazeny na přední místo tvorby 16. století. Přitom jsou známé také Tomášovy umírněné postoje v náboženských sporech, zejména co se utrakvistů týče. Předkládaná disertační práce se proto nezabývá dílem po literární ani kulturně-historické stránce, ale obrací se k jeho učení, soustředí se na ekleziologická témata.

Literatura zabývající se českou reformací je jistě velmi bohatá, ale soustředí se především na dobu husitství. O 16. století je zájem badatelů o poznání slabší a již od 19. století se soustředí zejména na „typicky české“ projevy našich dějin, to znamená, že se v centru pozornosti ocitla např. Jednota bratrská nebo zvláště v poslední době utrakvisté. Postoje katolíků byly pokládány za obecně známé, víceméně nezajímavé a zkoumaly se spíše druhotně ve vztahu k novým radikálním směrům. Třebaže se většina Čech a Moravy v době, kdy Bavorovský žil, oficiálně hlásila ke straně podobojí, „prořímská“ strana podjednou zdaleka nepatřila k tak okrajovým skupinám jako bratří nebo novokřtění. Přesto právě jim historikové v porovnání ke katolíkům a dokonce k utrakvistům věnovali větší pozornost.¹ Kromě toho práce mnohých historiků často končí dobou jagellonskou a další se zabývají až třicetiletou válkou a pobělohorskou rekatolizací. České katolické dějiny 16. století se věnují jen omezenému okruhu otázek či osobností: příchod jezuitů, obnovení pražského arcibiskupství a povolení přijímání podobojí roku 1564.²

¹ Např. ŘÍČAN Rudolf: Dějiny Jednoty bratrské, Praha: Kalich, 1957; PÁNEK Jaroslav: Moravští novokřtění. (Společenské a politické postavení předbělohorských heretiků, sociálních reformátorů a pacifistů), ČČH 92 (1994) 242–256; PAJER Jiří: Studie o novokřtěncích, Strážnice: Etnos, 2006.

² ČORNEJOVÁ Ivana: Tovarystvo Ježíšovo (Jezuité v Čechách), Praha: Mladá fronta, 1995; BOROVÝ Klement: Antonín Brus z Mohelnice, arcibiskup pražský, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1873; KAVKA František – SKÝBOVÁ Anna: Husitský epilog na koncilu tridentském a původní koncepcie habsburské rekatolizace Čech (Počátky obnoveného pražského arcibiskupství 1561–1580), Praha: Univerzita Karlova, 1969; CEMUS Petronilla (ed.): Bohemia Jesuitica 1556–2006, Tomus 1.–2, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum 2010. Výčet lze doplnit článkem autora, který se zabývá zejména papežskými legáty a nuncií ve střední Evropě: KALOUS Antonín: Jednání o unii katolíků a utrakvistů ve dvacátých letech 16. století, in: NOVOTNÝ Robert, ŠÁMAL Petr (a kol.): Zrození mýtu: dva životy husitské epochy. K počtě Petra Čorneje, Praha – Litomyšl: Paseka, 2011, 183–190.

Jako autory souhrnných prací o náboženských dějinách Čech lze uvést Ferdinanda Hrejsu a Jaroslava Kadlece,³ pro dobu renesance pak Zikmunda Wintera nebo Josefa Macka, který ovšem končí rokem 1526.⁴ Nedávno vyšla rozsáhlá monografie *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*, jež je dílem devítičlenného autorského kolektivu pod vedením Jiřího Mikulce.⁵ Základní vhled do problematiky (s hojnými odkazy na literaturu) možno nalézt také v kapitolách velkých historiografických prací o českých dějinách od J. Janáčka a P. Vorla.⁶ Stále nepřekonaný je *Dějepis města Prahy* od V. V. Tomka, který se zdaleka netýká pouze historie hlavního města.⁷ Co se týče kazatelství v 16. století, je badatel odkázán na drobnější články v časopisech a sbornících. Dvě nedávné studie o Jakoubkovi ze Stříbra obsahují také kapitoly řešící problematiku středověkého kazatelství obecně, které jsou zčásti použitelné i pro pozdější dobu.⁸ Utrakvistům se v Americe věnuje historik – emigrant Zdeněk David,⁹ jenž nedávno vydal rozsáhlou studii o obtížné pozici církve podobojí: *Nalezení střední cesty*. Na církevní správu utrakvismu se zaměřil také mladý historik Pavel Kůrka, který zabrousil i do oblasti ekleziologie.¹⁰ Českou předbřlohorskou reformací se zabývá, nebo se zabývalo, více autorů (F. M. Bartoš, R. Říčan, A. Molnár, N. Rejchrtová, O. Halama, P. Hlaváček), kteří se více či méně věnují i prostředí strany podjednou. Pro církevní historiky z katolického tábora však toto období, jak se zdá, nevzbudilo přílišný zájem. Přitom nebylo chudé na velké osobnosti. Monograficky jsou poměrně dobře zpracováni olomoučtí biskupové,¹¹ z pražských pak

³ HREJSA Ferdinand: Dějiny křesťanství v Československu V. Za krále Ferdinanda I. 1526–1564, Spisy Husovy československé evangelické fakulty bohoslovecké, řada A, sv. IX., Praha: Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká, 1948. Náb. dějinám 16. století se Hrejsa věnoval v rozsáhlé monografii: Česká konfese, její vznik, podstata a dějiny, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1912. KADLEC Jaroslav, Přehled českých církevních dějin 2, Praha: Zvon, 1991.

⁴ WINTER Zikmund: Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století, I–II, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1895–1896; MACEK Josef, Víra a zbožnost jagellonského věku, Praha: Argo, 2001.

⁵ MIKULEC Jiří a kol.: Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě, Praha: Historický ústav, 2013. Kniha byla vydaná v době, kdy podstatná část předkládané práce již byla hotová.

⁶ JANÁČEK Josef: České dějiny. Doba předbřlohorská 1526–1547, Kniha 1. Díl 1–2, Praha: Academia, 1968–1984; ČORNEJ Petr, BARTLOVÁ Milena: Velké dějiny zemí Koruny české VI., Praha – Litomyšl: Paseka, 2007; VOREL Petr: Velké dějiny zemí Koruny české, sv. 7. 1526–1618, Praha – Litomyšl: Paseka, 2005.

⁷ TOMEK Václav Vladivoj: Dějepis města Prahy, Díl XI–XII, Praha: František Řivnáč, 1897–1901.

⁸ MAREK Jindřich: Jakoubek ze Stříbra a počátky utrakvistického kazatelství v českých zemích. Studie o Jakoubkově postile z let 1413–1414, Praha: Národní knihovna ČR, 2011; SOUKUP Pavel: Reformní kazatelství a Jakoubek ze Stříbra, Praha: Filosofía, 2011.

⁹ DAVID Zdeněk V.: Finding the Middle Way. The Utraquists' Liberal Challenge to Rome and Luther, Washington – Baltimore – London: Woodrow Wilson Center Press, 2003. Knihu sám autor přeložil do češtiny: Nalezení střední cesty. Liberální výzva utrakvistů Římu a Lutherovi, Praha: Filosofía, 2012.

¹⁰ KŮRKA Pavel B.: Kostelníci, úředníci, měšťané. Samospráva farnosti v utrakvismu, Praha: Historický ústav, 2010. Kniha obsahuje i ekleziologickou kapitolu: *Učení o církevní obci v české a světové reformaci*. P. Kůrka je také autorem kapitoly I. – *Raně novověké pojetí církve a jeho kořeny* ve výše uvedené monografii: MIKULEC J. a kol.: Církev a společnost, 17–51. Zde se zabývá také katolickou ekleziologií potridentské doby.

¹¹ Např. ZELA Stanislav: Náboženské poměry v Olomouci za biskupa Marka Kuena (1553–1565), Olomouc: nákladem vlastním, 1931.

arcibiskup Antonín Brus z Mohelnice, kterému se nověji věnovala Anna Skýbová.¹² Schází ale samostatné pojednání o takových osobnostech jako např. Jan Horák z Milešovky či Jindřich Scribonius. Oba současníci Bavorovského byli literárně činní, oba měli velkou šanci po dlouhé době usednout na pražský arcibiskupský stolec. O jejich životě a díle se patrně nejvíce dozvíme z *Rukověti humanistického básnictví* od Josefa Hejnice.¹³ Ten také napsal podrobné studie o katolických renesančních školách v Plzni a Českém Krumlově.¹⁴ K Hejnicovi se ještě vrátíme v kapitole II.1., neboť on je posledním badatelem, který se věnoval životu Tomáše Bavorovského podrobněji.

Nedostatek prací s katolickou tematikou v současné době aspoň částečně nahrazují studie zaměřené na postihnutí náboženských dějin nezávisle na jednotlivých vyznáních. V posledních desetiletích je snaha popsat jevy společné více či méně všem konfesím. Proto se zkoumají otázky náboženské tolerance, oprávněnost pojmu „nadkonfesijní křesťanství“ nebo naopak intolerance a nástup a rozvoj konfesionalizace.¹⁵ Snad díky silicím ekumenickému hnutí nebo sekularizované společnosti odstupuje se dnes od věroučně a apologeticky laděných statí a bádání se zaměřuje na uvedená témata, která religionisté a historikové chtějí popsat nestranně. Tento jev lze zaznamenat prakticky u všech autorů zabývajících se dějinami 16. století. Za všechny lze uvést např. moravského historika J. Válku, rakouského T. Winkelbauera nebo J. Pánka.¹⁶ Posledně jmenovaný historik je rovněž autorem monografie o Vilémovi z Rožmberka, tolerantním politikovi smíru, na jehož dvoře působil Tomáš Bavorovský pět let.¹⁷ Nadkonfesijní bádání prohloubilo již delší dobu trvající zájem o Erasma Rotterdamského, jenž je čelným představitelem křesťanského či biblického humanismu, pro nějž je snaha o teologickou nestrannost a nedogmaticnost typická.¹⁸

¹² Např. SKÝBOVÁ Anna: Knihovna arcibiskupa Antonína Brusa z Mohelnice, in: POLIŠENSKÝ Josef, ŠMAHEL František (edd.): Knihtisk a kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory. Sborník prací k 500. výročí českého knihtisku, Praha: Academia, 1970, s. 239–256; táž: Obnovení pražského arcibiskupství, Antonín Brus z Mohelnice a koncil tridentský, in: HLEDÍKOVÁ Zdeňka, POLC Jaroslav V. (edd.): Pražské arcibiskupství 1344–1994, Praha: Zvon, 1994, 114–128.

¹³ HEJNIC Josef – MARTÍNEK Jan: Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě od konce 15. do začátku 17. století, I–V, Praha: Academia, 1966–1982, zde II, 332–336; V, 34–36.

¹⁴ HEJNIC Josef, Českokrumlovská latinská škola v době rožmberské, in: Rozpravy ČSAV, řada společenských věd 82, č. 2, Praha: Academia, 1972; týž, Latinská škola v Plzni a její postavení v Čechách (13.–18. století), in: Rozpravy ČSAV, řada společenských věd 89, č. 2, Praha: Academia, 1979.

¹⁵ O konfesionalizaci, náboženské pluralitě a toleranci 16. století pojednává např. rozsáhlý sborník BÄHLCKE Joachim, LAMBRECHT Karen, MANER Hans-Christian (ed.): Konfessionelle Pluralität als Herausforderung. Koexistenz und Konflikt in Spätmittelalter und Früher Neuzeit. Winfried Eberhard zum 65. Geburtstag, Leipzig: Leipziger Univ.-Verl., 2006.

¹⁶ VÁLKA Josef: Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Amos Komenský, Brno: Maticе moravská, 2005; MEZNIK Jaroslav: Tolerance na Moravě v 16. století, in: Problém tolerance v dějinách a perspektivě, MACHOVEC Milan (ed.), Praha: Academia, 1995, 76–85; WINKELBAUER Thomas: Überkonfessionelles Christentum in der 2. Hälfte des 16. Jahrhunderts in Mähren und seinen Nachbarländern, in: Dějiny Moravy a Maticе Moravská. Problémy a perspektivy. Sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 24.–25. listopadu 1999 v Brně, Brno: Maticе moravská, 2000, 131–146; PÁNEK Jaroslav: The Religious Tolerance in the Bohemian Lands in the Early Modern Time, in: Přednášky z XXXIX. běhu LŠSS [Letní školy slovanských studií]. Praha: Univerzita Karlova, 1997, 266–280.

¹⁷ PÁNEK Jaroslav: Vilém z Rožmberka. Politik smíru, Praha: Brána, 1998 (2. rozšířené a aktualizované vydání vyšlo v Praze: Academia, 2011).

¹⁸ Základní prací o biblickém (křesťanském) humanismu je AUGUSTIJN Cornelis: Humanismus, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2003. Z dalších uveďme např. REMER Gary: Humanism and the

Receptí Erasmových postojů v Čechách a na Moravě se zabývalo již více autorů a byla také obsahem mé rigorózní práce.¹⁹

Soudobé ekleziologické studie se k dějinám pojetí církve obracejí jen částečně.²⁰ Předkládaná disertační práce otevřela jedno speciální ekleziologické téma – Boží království. Z prací, které se zabývají přímo Božím královstvím, je třeba na prvním místě jmenovat monumentální sedmisvazkové dílo kalvinisty Ernsta Staehelina, nazvané *Die Verkündigung des Reiches Gottes in der Kirche Jesu Christi*. Ve čtvrtém svazku věnovaném reformační době se z katolický témat věnuje například Erasmus Rotterdamskému, Ignácovi z Loyoly nebo tridentském Římském katechismu z roku 1566.²¹ Mnohem čtivější a svým překladem pro českého čtenáře přístupnější je kniha od Benedicta T. Viviana OP.²² Z českých ekleziologů, kteří věnovali Božím království zvláštní pozornost, lze jmenovat např. Silvestra M. Braitu a Josefa Kubalíka, kteří dokazovali, že církev je viditelné Boží království.²³ Braitu má i stručný historický přehled hledání podstaty církve, zmiňuje Jana Husa, Rokycanu, Chelčického, Bratra Lukáše, Luthera a mnohé další.²⁴

Rhetoric of Toleration, Pennsylvania: Penn State University Press, 2008; RUMMEL Erika (ed.): Biblical Humanism and Scholasticism in the Age of Erasmus, Leiden Boston: Brill, 2008; JENKINS Allan K. – PRESTON Patrick, Biblical Scholarship and the Church. A Sixteenth-Century Crisis of Authority, Aldershot – Burlington: Ashgate, 2007. K Erasmově teologii: AUGUSTIJN Cornelis: Erasmus. Der Humanist als Theologe und Kirchenreformer, Leiden: Brill, 1996; WEDEL Christine Christ-von: Erasmus von Rotterdam. Anwalt eines neuzeitlichen Christentums, Münster: Lit, 2003. V češtině přehledně viz SANETRŇÍK: Reformní theolog Erasmus Rotterdamský, 7–31. Zde i další literatura. K českému prostředí viz HAVRLANT: Roman Catholic Priest Tomáš Bavorovský († 1562) and the Reception of Erasmus in the Bohemian Lands, in: BRRP 8 (2011) 235–261; JUST Jiří: Biblický humanismus Jana Blahoslava, disertační práce, Evangelická teologická fakulta UK, Praha 2007.

¹⁹ HAVRLANT Jaroslav: Prolegomena k hledání ekleziologických inspirací v životě a díle Tomáše Bavorovského († 1562), rigorózní práce, KTF UK, Praha 2010; TÝŽ: Roman Catholic Priest Tomáš Bavorovský († 1562) and the Reception of Erasmus in the Bohemian Lands, in: BRRP 8 (2011) 235–261.

²⁰ Např. KEHL Medard: Die Kirche. Eine katholische Ekklesiologie, Würzburg: Echter, 2001; LANG Albert: Církev – sloup a opora pravdy, Fundamentální teologie [2. část], přeložili a doplnili Damián Němec a Odilo Štampach, Praha: Velehrad, 1993; BOUYER Louis: Die Kirche, Leipzig: St. Benno, 1984; RATZINGER Joseph: Církev jako společenství, Praha: Zvon, 1995; LUBAC Henri de: Katolicismus. Společenská hlediska dogmatu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995; týž: Meditace o Církvi, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010; KÜNG Hans: Co je církev?, Brno: Cesta, 2000; CONGAR Yves J.: Za církev sloužící a chudou, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995; SCHÜTTE Heinz: Ekumenický katechismus, I. díl Víra všech křesťanů, II. díl Církev všech křesťanů, Praha: Vyšehrad, 1999–2003.

²¹ STAEHELIN Ernst: Die Verkündigung des Reiches Gottes in der Kirche Jesu Christi. Zeugnisse aus allen Jahrhunderten und allen Konfessionen, 4. Band: Von Beginn des 16. bis zur Mitte des 17. Jahrhunderts, Basel: Friedrich Reinhardt, [1957], zejména s. 22–30, 456–476. Předchozí díl má pasáže věnované např. Husovi, táboritům a Jednotě bratrské.

²² VIVIANO Benedict T.: Království Boží v dějinách, Praha: Vyšehrad, 2008.

²³ KUBALÍK Josef: Theologia fundamentalis. 2. sv. O církvi, Praha: Karolinum, 1991. Kubalík se již ve své disertační práci *De regno Dei in Vetere et Novo testamento* (Praha 1937) věnoval poměru mezi Božím královstvím a církví. Srov. NOVOTNÝ Vojtěch: Česká katolická eklesiologie na počátku druhé poloviny 20. století, in: Česká katolická eklesiologie druhé poloviny 20. století, NOVOTNÝ V. (ed.), Praha: Univerzita Karlova v Praze – Karolinum, 2007, 38n.

²⁴ BRAITO Silv[estr] M[aria]: Církev. Studie apologeticko-dogmatická, Olomouc: Krystal, 1946, 245–283.

Uzavřeme tento přehled konstatováním, že ekleziologii autora pišícího v 16. století, která by vycházela z jeho homiletických textů, se zatím, pokud je nám známo, nikdo nezabýval. Z velké části tedy předkládaná práce nemůže na nikoho navázat.

Kazatel a spisovatel Tomáš Bavorovský patřil dosud mezi ne příliš zpracované osobnosti české renesance. Badatelé se k němu obraceli především v 19. století v době národního obrození. Zajímavou osobností přitom byl František Hek, který roku 1820 vydal Bavorovského velkopáteční rozjímání o umučení Páně, v němž parafrázoval špatné poměry panující mezi představiteli městské správy v Dobrušce a napsal tak údajně první literární pamflet v dějinách novočeského písemnictví.²⁵ Dva roky poté Josef Dittrich, profesor církevních dějin, vydal sedm knížek obsahujících výbor z Bavorovského díla.²⁶ Četbu těchto edic doporučoval Karel Vinařický v prvním čísle *Časopisu pro katolické duchovenstvo*,²⁷ Josef Jireček zařadil úryvky z *Postily české a z Kázání o pokání* do čítanky pro střední školy,²⁸ ale věnoval se Bavorovskému také v samostatném pojednání.²⁹ Z hlediska kulturních dějin studoval *Postilu českou* literární historik Jan Václav Novák a roku 1885 o ní vydal podrobnou studii.³⁰ Ještě do první světové války zaujímal Tomáš Bavorovský v rámci českých literárních dějin významné

²⁵ HEK František Vladislav: Veliký pátek a nebo: Nábožné rozjímání o přehořkém umučení Pána našeho Ježíše Krista, Hradec Králové: Jan František Pospíšil, 1820; JAKUBEC Jan: F. VI. Heka „Veliký pátek“, in: Sborník filologický 7 (1922) 89–99; JOHANIDES Josef: František Vladislav Hek, Praha: Melantrich 1976, 271nn, 447–461. Další literaturu shrnuje JOHANIDES Josef: František Vladislav Hek. Příspěvek k jeho životu a dílu 1, in: Strahovská knihovna 9 (1974) 153–208, zvl. 157–158.

²⁶ Desatero kázání o svatém pokání z mnohých kněh učitelův svatých před třemi sty lety věrně sebraných, a se vši pilností sepsaných skrze kněze Tomáše Bavorovského na ten čas kazatele v Plzni, nyní pro jich výbornost znovu vydaných skrze kněze Jozeffa Klíče, ed. Josef Klíč [Dittrich], Praha: Joz[efa] vdova Fetterlová z Wildenbrunu – arcibiskupská knihtiskárna v Seminárium, 1822; Dvoje kázání při slavnosti nové (první, kterouž nový kněz slouží) mše psané a vydané před třemi takměř sty lety, ed. Josef Dytrych [Dittrich], Praha: Ant. Straširypka, 1822; Kázání o svatém manželství na Evangelium svatého Jana v II. kap. 1–12, z Postilly kněze Tomáše Bavorovského vzaté a vydané skrz kněze Jozefa Klíče profesora pražského, ed. Josef Klíč [Dittrich], Praha: Antonín Straširypka, 1822; Výklad svatého čtení Na Veliký Pátek, ed. J. Klíč [Dittrich], Hradec Králové: Jan František Pospíšil, 1822; Kázání na Evangelium svatého Jana, kteráž se čte na den svatosvaté a přeblahoslavené Trojice, ed. J. Klíč [Dittrich], Praha: A. Straširypka, 1822; Kázání na Evangelium, kteráž se čte v církvi Boží na den Božího Těla, věrně sepsané i kázané skrze kněze Tomáše Bavorovského ... nyní pro svou výbornost znovu vydané skrze kněze Jozefa Klíče, ed. J. Klíč [Dittrich], Praha 1822; Zrcadlo věčného a blahoslaveného života, v kterém se vedle jisté zprávy Písma svatého spatřiti a viděti může, [...] všem věrným, kteříž se onomu životu nesmrtelnému těší, ku potěšení vydáno léta Páně 1561 skrze Tomáše Bavorovského znovu na světlo vydáno skrze Jozefa Dytrycha, ed. J. Dittrich, Praha: Jozefa vdova Fetterlová z Wildenbrunu, 1822.

²⁷ VINAŘICKÝ Karel: [recenze] T. Bavorovský, Zrcadlo věčného a blahoslaveného života, ed. J. Dittrich, Praha 1822, in: ČKD 1 (1828) 146–153.

²⁸ JIREČEK Josef (ed.): Anthologie z literatury české doby střední, čítanka pro vyšší gymnasia, Praha: Fridrich Tempský, 1858, 120–126; JIREČEK Josef (ed.): Anthologie z literatury české, čítanka pro vyšší gymnasia, díl 2. Doba střední, Praha: F. Tempský,⁴1881, 139–142; PELIKÁN Jan, GRIM Josef, TRUHLÁŘ Antonín (ed.): Výbor z literatury české, učebná kniha škol středních, díl 2. Doba střední, Praha: Bursík a Kohout, 1893, 90–93.

²⁹ JIREČEK Josef: Kněz Tomáš Bavorovský a jeho věk, in: ČKD 5 (1864) 401–412, 492–505; srov. JIREČEK Josef: Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku ve způsobě slovníka životopisného a knihoslovného, svazek I., Praha: B. Tempský, 1875, 51–52.

³⁰ NOVÁK Jan V[áclav]: Postilla česká kn. Tomáše Bavorovského. Příspěvek ke kulturním dějinám XVI. věku, in: Sborník historický 3 (1885) 138–144, 236–241.

postavení,³¹ ale pak se o něm souhrnné práce zmiňují jen okrajově. Samostatný článek o kazateli napsal až Josef Hejnic, kterého ovšem zajímal jen počátek a konec působení Tomáše jako faráře v Českém Krumlově.³² Obnovený zájem o Bavorovského můžeme sledovat až počátkem nového tisíciletí, kdy se jím autoři již nezabývají z hlediska kulturně-historického, ale církevně-náboženského. Můžeme jmenovat Zdeňka V. Davida³³ a především Otu Halamu, který, když se zabýval otázkou svatých v české reformaci, dokonce znovu vydal kazatelův teologický traktát o posmrtném životě a úctě ke svatým.³⁴

Cíle bádání

Úkolem předkládané studie je v první řadě shromáždit všechna díla od Tomáše Bavorovského a zmapovat jeho životní osudy.

Dále se práce pokouší odpovědět na několik základních otázek: Do jaké míry se dá z jeho homilií vyčíst, jaký zaujímal postoj k církvi? Promítala se nějak do kázání ekleziologie? Nebo naopak, jak se v jeho ekleziologii projevoval pastorální přístup? Jak se vyrovnával s reformací? Projevila se v jeho pojetí církve letitá zkušenost českých katolíků s utrakvisty a vůbec s konfesně bohatším prostředím? V kázáních musel Tomáš jistě hlásat oficiální katolické učení a nikoliv svoje názory. Ale lze tohoto kazatele vnímat jako typického představitele české církve věrné Římu těsně před ukončením Tridentského koncilu a příchodem jezuitů? Nebo byl zástupcem spíše okrajového směru? Kromě hledání odpovědí na tyto otázky nabídne tato práce i vhled do dobové spirituality a kultury.

Metodika bádání

Po shromáždění základní literatury k tématu a k Tomášovi Bavorovskému byly procházeny katalogy, soupisy a inventáře knihoven a archivů (Praha, Plzeň, Třeboň, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Strakonice, Zwickau, Zlatá Koruna), kde by se mohla nalézat díla od sledovaného kazatele nebo prameny vypovídající o jeho životě. Kritickým zhodnocením shromážděných pramenů a literatury k danému tématu jsme pak mohli načrtnout pravděpodobné osudy zkoumaného autora.

Byly získány digitální kopie těch prací Tomáše Bavorovského, které nebyly vydané, a následně byly vytištěny, čímž vznikly jakési pracovní sešity. To při pročítání Tomášova díla umožňovalo barevné zatrhávání důležitějšího textu, vpisování různých poznámek a vůbec snadnější manipulaci se zkoumaným textem. Zároveň jsme přikročili k vypisování zajímavějších míst podle různých ekleziologických témat. Tak vznikl jakýsi provizorní rejstřík, který se postupně doplňoval a rozšiřoval. Zprvu se ale nejvíce osvědčily stručné výpisky podle jednotlivých kázání. Teprve pak bylo možné se

³¹ VLČEK Jaroslav: Dějiny české literatury. 1. dílu část 1., Od nejstarších dob až po „věk zlatý“, Praha: Jednota českých filologův, 1893–1897, 421–425; HRUBÝ Hynek: České postilly (Studie literárně a kulturně historická), Praha: Jubilejní fond Král. české společnosti nauk, 1901, 182–190; JAKUBEC Jan: Dějiny literatury české. Od nejstarších dob až do probuzení politického, Praha: Jan Laichter, 1911, 262–263, 265.

³² HEJNIC Josef: Tomáš Bavorovský a Český Krumlov, in: JSH 40 (1971) 78–83.

³³ DAVID Zdeňk V.: Finding the Middle Way. The Utraquists' Liberal Challenge to Rome and Luther, Washington – Baltimore – London: Woodrow Wilson Center Press, 2003, 140–141.

³⁴ HALAMA Ota: Otázka svatých v české reformaci, Brno: L. Marek, 2002, 88–90, 92, 133–134, 154; edice Bavorovského knihy na s. 181–219.

zamyslet nad tím, jak bude vhodné systematicky zpracovat Tomášovo pojetí církve a strukturovat tuto práci. Soustředili jsme se na pastorální hledisko kazatele a jeho hlásání Božího království.

Nakonec bylo Tomášovo pojetí církve v hrubých rysech porovnáno s ekleziologickými postoji, které obsahují dvě díla (katechismus a enchiridion) od jeho současníků – rovněž českých katolických autorů (administrátor horní konsistoře Jindřich Scribonius a františkán Jan Chyšský). Jsou to práce teologicky mnohem systematictější vypracovaná a k porovnání vhodná. Zároveň jsme mohli Tomáše Bavorovského i Jindřicha Scribonia zařadit do příslušného křesťanského proudu.

Struktura disertační práce

Práce je rozdělena do pěti kapitol. První tři se zabývají spíše historickou problematikou, ať už se jedná o obecné dějiny, život či dílo Tomáše Bavorovského, další se zaměřují na jeho pojetí církve a Božího království.

Předmětem první kapitoly je obtížná nábožensko-politická situace v západních a jižních Čechách v době, do které přišel a v níž žil náš kazatel. Druhá kapitola obsahuje především biografii našeho autora. Třetí kapitolou přecházíme od osobnosti autora k jeho dílu a od čistě historické části k teologické. Jde nám nejprve o základní představení jednotlivých knih a jejich zařazení do historického kontextu. U posledního spisu, kterým je traktát *Zrcadlo onoho věčného života*, je však již možné prezentovat teologický obsah knihy. K víceméně historickým podkapitolám o jednotlivých spisech bylo přidáno také pojednání o pramenech a o *auditus fidei* kazatele.

Nejdelším oddílem předkládané studie je čtvrtá kapitola: *Pastorální pojetí Božího království*, v níž se dostáváme k vlastní Tomášově ekleziologii. Členění kapitoly respektuje osu jeho hlásání: představení cíle – doporučení prostředků k jeho dosažení – varování před překážkami. V této kapitole tedy nejprve představíme Tomášovo pojetí Božího království i církve a pokusíme se vyjádřit, jak mohl chápat vztah mezi nimi. K tomu nám poslouží statě o známkách církve a jejich dalších aspektech. Druhá část se věnuje prostředkům, které vedou ke spáse (milost, plodná víra, svátosti a skutky zbožnosti). A třetí se zabývá dvěma mocnostmi, královstvím ďábovým a královstvím tohoto světa, z nichž pocházejí největší překážky a pokušení k dosažení Božího království.

Pátá kapitola má za úkol v hrubých rysech porovnat pojetí církve Tomáše Bavorovského s pohledy administrátora pražského arcibiskupství Jindřicha Scribonia a františkána Jana Chyšského. Zároveň Tomáše řadí do v jeho době širokého proudu křesťanství, který se inspiroval v biblickém humanismu a sympatizoval s jeho představiteli, Erasmem Rotterdamským, sv. Johnem Fisherem a dalšími.

Obsah

Úvod	Chyba! Záložka není definována.
1. Jak vznikla tato práce	Chyba! Záložka není definována.
3. Popis metody, základních pramenů a literatury	Chyba! Záložka není definována.
2. Členění práce.....	Chyba! Záložka není definována.
I. Obtížná nábožensko-politická situace v západních a jižních Čechách v 15. a 16. století	Chyba! Záložka není definována.
I.1. Počátky české reformace	Chyba! Záložka není definována.
I.2. Církevní správa a školství.....	Chyba! Záložka není definována.

I.3. Knihtisk a censura.....	Chyba! Záložka není definována.
I.4. Jihočeská města a Plzeň.....	Chyba! Záložka není definována.
I.4.1. Bavorov.....	Chyba! Záložka není definována.
I.4.2. Český Krumlov.....	Chyba! Záložka není definována.
I.4.3. Jindřichův Hradec.....	Chyba! Záložka není definována.
I.4.4. Plzeň.....	Chyba! Záložka není definována.
II. Osobnost Tomáše Bavorovského.....	Chyba! Záložka není definována.
II.1. Dosavadní bádání a druhý život kazatele.....	Chyba! Záložka není definována.
II.2. Život Tomáše Bavorovského.....	Chyba! Záložka není definována.
II.2.1. Původ kazatele.....	Chyba! Záložka není definována.
II.2.2. Působení v Jindřichově Hradci.....	Chyba! Záložka není definována.
II.2.3. První působení v Plzni.....	Chyba! Záložka není definována.
II.2.4. Působení v Českém Krumlově.....	Chyba! Záložka není definována.
II.2.5. Působení v Praze.....	Chyba! Záložka není definována.
II.2.6. Druhé působení v Plzni.....	Chyba! Záložka není definována.
III. Dílo Tomáše Bavorovského.....	Chyba! Záložka není definována.
III.1. Kázání v Hoffmeisterově postile.....	Chyba! Záložka není definována.
III.1.1. Hoffmeisterova postila a její překlad do češtiny.....	Chyba! Záložka není definována.
III.1.2. Otázka autorství doplněných textů.....	Chyba! Záložka není definována.
III.2. Kázání o svatém pokání.....	Chyba! Záložka není definována.
III.3. Rozjímání o umučení Páně.....	Chyba! Záložka není definována.
III.4. Postila česká.....	Chyba! Záložka není definována.
III.4.1. Struktura.....	Chyba! Záložka není definována.
III.4.2. Předmluvy.....	Chyba! Záložka není definována.
III.5. Zrcadlo onoho věčného života.....	Chyba! Záložka není definována.
III.5.1. Obsah.....	Chyba! Záložka není definována.
III.6. Prameny a <i>auditus fidei</i> u Tomáše Bavorovského.....	Chyba! Záložka není definována.
IV. Pastorální pojetí Božího království.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.1. Boží království a církve.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.1.1. Boží království.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.1.2. Názvy a obrazy církve.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.1.3. Původ a eschatologické dovršení církve.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.1.4. Znamky církve.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.1.4.1. Jednota církve.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.1.4.2. Svatost církve.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.1.4.3. Všeobecnost církve.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.1.4.4. Apoštolskost církve.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.1.5. Království chudých.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.1.6. Církve a Boží království - reflexe.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.2. Prostředky k dosažení Božího království.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.2.1. Boží milost, naše víra a skutky.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.2.2. Svátosti.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.2.2.1. Křest.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.2.2.2. Svátost oltářní.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.2.2.3. Svaté pokání.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.2.2.4. Kněžství.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.2.2.5. Manželství.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.2.3. Modlitba, půst, almužna.....	Chyba! Záložka není definována.

IV.2.3.1. Modlitby.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.2.3.2. Půst.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.2.3.3. Almužna.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.3. Nebezpečí a překážky na cestě do Božího království.....	Chyba! Záložka není definována.
IV.3.1. Království d'áblovo	Chyba! Záložka není definována.
IV.3.2. Království tohoto světa	Chyba! Záložka není definována.
V. Porovnání a zařazení ekleziologických postojů Tomáše Bavorovského	Chyba! Záložka není definována.
Závěr	Chyba! Záložka není definována.
Ediční poznámka.....	Chyba! Záložka není definována.
Zkratky.....	Chyba! Záložka není definována.
Prameny a literatura	Chyba! Záložka není definována.
1. Archiválie a rukopisy	12
2. Staré tisky.....	13
3. Novodobé edice.....	14
4. Literatura.....	16
5. Elektronické a internetové zdroje.....	24

Teoretický a praktický přínos disertační práce

V předkládané práci se podařilo osvětlit osudy dosud jen málo historicky zpracované osobnosti. Tomáš Bavorovský se narodil jako syn rychtáře v Bavorově. Není známé, kde studoval a zda získal vysokoškolský titul. Nejprve působil v Jindřichově Hradci (o tomto prvním působišti dosud žádná literatura o kazateli nevěděla), pak přešel do Plzně, kde se stal farářem a arcijáhmem. Zde proslul zejména svými postními kázáními. Krátce nato jej Vilém z Rožmberka získal pro kostel v Českém Krumlově, kde Bavorovský jako představený jihočeských duchovních řídil reformu zdejší církve. Roku 1558 se stal děkanem svatovítské kapituly v Praze, ale po třech letech se pro nemoc úřadu vzdal. Zemřel v Plzni roku 1562 jako zdejší arcijáhen.

Vedle dosud známých děl (*Kázání o svatém pokání*, Praha 1552; *Rozjímání o umučení Páně*, 1552; *Postila česká*, Olomouc 1557; *Zrcadlo onoho věčného života*, Praha 1561) byla zpracována také autorova první dochovaná kázání, jež obsahuje překlad Hoffmeisterovy postily do češtiny (Prostějov 1551) v úpravě Jana Straněnského. O nezanedbatelném podílu Tomáše Bavorovského na doplňcích této postily se doposud nevědělo.

Ekleziologie českého katolického autora těsně před příchodem jezuitů a ukončením Tridentského koncilu je velmi zajímavé a dosud neprobádané téma, které stojí bohužel mimo zájem současných teologů i historiků. V disertační práci se podařilo ukázat, že je možné studovat ekleziologii i na základě homiletických textů z 16. století. Studie odkryla poměrně moderní pohled na teologii Božího království a z toho plynoucí pozitivní pastorační zaměření na člověka a jeho spásu. Tomáš sice horlivě hájil katolické učení, ale přitom se vyhýbal některým ožehavým otázkám (papežský primát, celibát, odpustky, očištec...). Církev byla pro něj nutným prostředkem k dosažení Božího království; církev a království rozlišoval, ale neodděloval.

Teologický pohled Tomáše Bavorovského jsme v práci mohli zařadit do v jeho době širokého proudu křesťanství, který se inspiroval v biblickém humanismu a sympatizoval s jeho představiteli, Erasmem Rotterdamským, sv. Johnem Fisherem a dalšími. Právě ve vřelejším přijetí Erasmoveho tolerantního pojetí křesťanství snad lze spatřovat odraz dlouhodobé zkušenosti českých katolíků s větší náboženskou pluralitou, s utrakvisty a Jednotou bratrskou. Také Tomášovo vyzdvihování chudoby a důraz na kazatelství

mohlo být inspirováno husitskou minulostí. Kněží by se neměli věnovat světským záležitostem, jejich posláním není starat se o svůj statek, zabývat se problémy zemědělství a řemesel, což vídal u některých svých kolegů. Jejich prvořadým úkolem (vedle dalších liturgických povinností) bylo kázání.

Kromě poučení o katolickém kazateli, jeho díle a ekleziologii může práce inspirovat k dalšímu bádání v bohaté náboženské literatuře 16. století. A samozřejmě se může uplatnit i při diskuzích v rámci ekumenického dialogu.

Seznam publikací doktoranda

Akademické písemné práce:

Předhusitská zbožnost na Žatecku, diplomová práce, KTF UK, Praha 2002 (Bolzanova cena 2002)

Prolegomena k hledání ekleziologických inspirací v životě a díle Tomáše Bavorovského († 1562), rigorózní práce, KTF UK, Praha 2010.

Odborné články:

Žatecko na cestě k Husitské revoluci ve světle církevních dějin, in: Sborník Katolické teologické fakulty 6, 2004, s. 145–183

Problémy studia farní sítě žateckého děkanátu a jeho specifika, in: Colloquia mediaevalia Pragensia 8. Církevní topografie a farní síť pražské církevní provincie v pozdním středověku, 2007, s. 159–178

Recepce myšlenek Erasma Rotterdamského v Čechách a na Moravě a osobnost katolického kněze Tomáše Bavorovského († 1562), in: Korunní země v dějinách českého státu. IV, Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14.–17. století, BOBKOVÁ Lenka, KONVIČNÁ Jana (edd.), Praha: Casablanca – Filozofická fakulta UK, 2009, s. 517–534.

Otázka původního zasvěcení kostela sv. Mikuláše v Lounech, in: Sborník ke 120. výročí založení Oblastního muzea v Lounech, ed. Jaroslav Havrlant, nakl. Digon, Louny 2009, s. 28–48.

Přehled vývoje církevní správy v severozápadních Čechách, in: Poohří 1. Sídla – správa – společnost, Louny: Historie a současnost Poohří, 2011, s. 36–50.

Roman Catholic Priest Tomáš Bavorovský († 1562) and the Reception of Erasmus in the Bohemian Lands, in: The Bohemian Reformation and Religious Practice, Vol. 8, edd. Zdeněk V. David – David R. Holton, Prague: Filosofický časopis – Filosofía, 2011, s. 235–261.

Príspevek k fenoménu žateckých kostelů ve středověku, in: Poohří 2. Památky a společnost, Žatec: Regionální muzeum K. A. Polánka v Žatci, 2012, s. 131–151.

Nejstarší Inventář městského muzea v Lounech, in: Poohří 2. Památky a společnost, Žatec: Regionální muzeum K. A. Polánka v Žatci, 2012, s. 245–249.

Kliment Bosák – hledání jednoho z nejstarších českých hymnografů, in: HLAVÁČEK Petr et al.: O felix Bohemia! Studie k dějinám české reformace, Praha: FF UK – Filosofía, 2013, s.173–194.

Popularizační články:

Chrám sv. Mikuláše, in: Lounský kraj – REGIZ 1999, č. 2, s. 27–32

Ve šlépějích Mikuláše z Loun, in: Lounský kraj – REGIZ 2001, č. 2, s. 20–22

Magdalenitky a středověké Louny, in: Svobodný HLAS, ročník 14, 2004, čísla 2–4

Výčet nejdůležitějších použitých pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů

1. Archiválie a rukopisy

Český Krumlov

Státní oblastní archiv v Třeboni, pracoviště Český Krumlov

fond Velkostatek Český Krumlov, sign. I 3P 6; I 6C alfa 31c. (criminalia)

fond Vrchní úřad Český Krumlov, sign. IIA 3P 9

Státní okresní archiv Český Krumlov

fond Archivu města Český Krumlov K-1, sign. C IV 3a, karton 430, II A 7 b

Plzeň

Archiv města Plzně

listiny

Kronika arciděkanství, č. inv. 2, sign. 33a 1, č.rkp. 32 308

fond J. Strnad, inv. č. 144, sign. LP 210/144

Kartotéka regist z úředních knih města Plzně od Jiřího Zykunda

BĚLOHLÁVEK Miloslav: Františkáni v Plzni, 1336–1950. Inventář, Plzeň: AMP, 1960

BĚLOHLÁVEK Miloslav: Archiv města Plzně (Městská správa). Inventář II. Listiny 1293–1879, Praha: TEPS místního hospodářství, 1976

Praha

Archiv Pražského hradu

fond Knihovna pražské metropolitní kapituly: cod. VI. 10; cod. XXIV

fond Archiv pražské metropolitní kapituly: listina č. 1580

Knihovna Národního muzea

SCRIBONIUS Jindřich: Kázání přes celej rok, 1564, sign. III H 13

Národní archiv

fond Archiv pražského arcibiskupství I: rukopis B1/2

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta

CERRONI Jan Petr: Lexicon scriptorum Regni Bohemiae, tomus II., kopie rukopisu se nachází v Příruční knihovně pro český jazyk a literaturu starší a střední doby.

Strakonice

Státní okresní archiv Strakonice

fond Archiv města Bavorova

fond Děkanský úřad Bavorov

Osobní fond Marie Jakší

2. Staré tisky

- BALBÍN Bohuslav: *Bohemia docta, Pars II.–III.*, Karel Rafael UNGAR ed., Pragae: per Joan. Adamum Hagen, 1778–1780.
- BALBÍN Bohuslav: *Bohemia docta, Tractatus I.–II.*, CANDIDUS a S. Theresia (ed.), Pragae Veteris caractere Joannis Caroli Hraba, 1777.
- BAVOROVSKÝ Tomáš: Kázání o svatém pokání z mnohejch kněh učitelův svatých věrně sebraná a se vši pilností sepsaná skrze kněze Thomáše Bavorovského na ten čas kazatele v Plzni, Praha – Malá Strana: Bartoloměj Netolický, 5. července 1552.
- BAVOROVSKÝ Tomáš: [O umučení Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista křesťanské a pobožné rozjímání], [Prostějov: Jan Günther] nebo [Praha: B. Netolický] nebo oba, předmluva z roku 1552. Knihovna Národního muzea, sign. 36 G 4, přívazek.
- BAVOROVSKÝ Tomáš: *Postila česka aneb kázání a vejklady na euangeliá, kteráž se v nedělské dny přes celej rok čtou, věrně sepsána i kázána*, Olomouc: Jan Günther, 1557.
- BAVOROVSKÝ Tomáš: *Zrcadlo onoho věčného a blahoslaveného života, v kterémž se vedlé jisté zprávy Písma svatého spatřiti a viděti může, jakým životem, a v kterých místech svatí po smrti zůstávají, kterak a v jakém způsobu za nás se přimlouvají a jaký jest rozdíl mezi orodováním Kristovým a svatých jeho. Všem věrným, kteříž se onomu nesmrtnému životu těší, ku potěšení vydáno skrze kněze Tomáše Bavorovského*, Praha – Staré Město: Jiří Melantrich z Aventýna, 1561.
- BERGHAEUER Jan Tomáš Vojtěch, *Proto-martyr poenitentiae eiusque sigilli custos semper fideli divus Joannes Nepomucenus, S. metropolitanae ecclesiae Pragensis ad S. Vitum M., Augustae Vindelicorum et Graecii: sumptibus fratrum Veith, Bibliopolarum*, 1736.
- CERVUS Matthaeus: *Carmen de natali Domini nostri Iesu Christi / Scriptum à Matthaeo Cervo, nato in Valle Ioachimica, ad venerabilem Dominicum Thomam Bavorovinum, Witebergae: [Veit Kreutzer], 1552 (Zwickau, Ratsschulbibliothek: Sig. 6.5.5., přív. č. 27).*
- CERVUS Matthaeus Ioachimicus: *Elegiarum liber*, Vinnae Austriae excudebat Michael Zimmermann 1557.
- DOBROVSKÝ Josef: *Corrigenda in Bohemia docta Balbini juxta editionem P. Raphaelis Ungar, Pragae: [s.n.], 1779.*
- ERASMUS Desiderius Rotterdamský: *Paraphrasis in evangelium Matthaei*, Basileae: J. Frobenius, 1522.
- HOFFMEISTER Johannes: *Drei christliche und vast nützliche Predigen*, Ingolstat: durch Alexander Weissenhorn, 1547. (Přístupné na <http://books.google.cz/>).
- HOFFMEISTER Johannes: *Homiliae in evangelia, quae in dominicis et aliis festis diebus leguntur per totum annum, pleraeque omnes in comitiis Imperialibus Wormatiae et Ratisbonae nuperrime celebratis, depraedicatae per V. P. Johannem Hofmeisterum, F. Eremitarum D. Augustini per utramque Germaniam Vicarium Generalem, Ingolstadii: typ. Weissenhorn, 1548.*

- HOFFMEISTER Johannes: Postila česka. Totiž kázání na euangeliá, kteráž se v nedělské a jiné sváteční dny přes celý rok čtou a téměř všechna na řížských sněmích v Bormsu a Řezně, kteříž nedávno držáni byly, kázaná. Skrze velebného otce Jana Hoffmejstra bratra pousteníkův řádu svatého Augustýna v obojí Germanii obecného vikáře. Přitom sou epístoly s krátkými summami z kněh křestianských učitelův Písma svatého sebrány a k těmto kázáním přidány, Prostějov: Jan Günther, 2. května 1551.
- CHYŠSKÝ Jan: Enchiridion, to jest skrovné a krátce složené knížky a ukázaní míst artikulův obecních o svátostech a jiných všech církve svaté pořádcích, Praha: Jan Kosořský, 1555, Knihopis č. 3474.
- KONIÁŠ Antonín: Clavis haeresim claudens et aperiens. Klíč kacířské bludy k rozeznání otevírající, k vykořenění zamykající aneb Registřík některých bludných, pohoršlivých podezřelých neb zapověděných kněh, Hradec Králové: Jan Václav Tibelli, 1729.
- KONIÁŠ Antonín: Clavis haeresim claudens et aperiens. Klíč kacířské bludy k rozeznání otevírající, k vykořenění zamykající aneb Registřík některých bludných, pohoršlivých podezřelých neb zapověděných kněh, Hradec Králové: Jan Kliment Tibelli, ²1749.
- [KONIÁŠ Antonín]: Index bohemicorum librorum prohibitorum et corrigendorum ordine alphabeti digestus, Pragae: Jan Karel Hraba, 1770.
- KROPÁČ Kašpar: Cropacii Poemata, Noribergae: Leonhardus Heusler, 1581.
- SCRIBONIUS Jindřich: Kázání anebo řeč prikazující a napominající, kteráž učiněna a mluvena jest řečí latinskú k osobám stavu duchovního v hlavním kostele na Hradě Pražském na připomínání večere Páně a umývání noh, Olomouc: Jan Günther, 1554. KNM: III H 13, přívazek; Knihopis č. 15242a
- SCRIBONIUS Jindřich: Catechismus aneb Naučení člověka křest'anského, Praha: Jan Kantor Had, 1556. Knihopis č. 15242.

3. Novodobé edice

- AUGUSTINUS Aurelius: O Boží obci knih XXII, přel. J. Nováková, Sv. 2., Praha: Vyšehrad, 1950.
- BAVOROVSKÝ Tomáš: Desatero kázání o svatém pokání z mnohých kněh učitelův svatých před třemi sty lety věrně sebraných, a se vši pilností sepsaných skrze kněze Tomáše Bavorovského na ten čas kazatele v Plzni, nyní pro jich výbornost znovu vydaných skrze kněze Jozeffa Klíče, (ed.) Josef Klíč [Dittrich], Praha: Joz[efa] vdova Fetterlová z Wildenbrunu – arcibiskupská knihtiskárna v Seminárium, 1822.
- BAVOROVSKÝ Tomáš: Dvoje kázání při slavnosti nové (první, kterouž nový kněz slouží) mše psané a vydané před třemi takměř sty lety, (ed.) Josef Dytrych [Dittrich], Praha: Ant. Straširypka, 1822.
- BAVOROVSKÝ Tomáš: Kázání na Evangelium, kteráž se čte v církvi Boží na den Božího Těla, věrně sepsané i kázané skrze kněze Tomáše Bavorovského ... nyní pro svou výbornost znovu vydané skrze kněze Jozefa Klíče, (ed.) J. Klíč [Dittrich], Praha 1822.

- BAVOROVSKÝ Tomáš: Kázání na Evangelium svatého Jana, kteráž se čte na den svatosvaté a přeblahoslavené Trojice, (ed.) J. Klíč [Dittrich], Praha: A. Straširypka, 1822.
- BAVOROVSKÝ Tomáš: Kázání o svatém manželství na Evangelium svatého Jana v II. kap. 1–12, z Postilly kněze Tomáše Bavorovského vzaté a vydané skrz kněze Jozefa Klíče profesora pražského, (ed.) Josef Klíč [Dittrich], Praha: Antonín Straširypka, 1822.
- BAVOROVSKÝ Tomáš: Výklad svatého čtení Na Veliký Pátek, (ed.) J. Klíč [Dittrich], Hradec Králové: Jan František Pospíšil, 1822.
- BAVOROVSKÝ Tomáš: Zrcadlo věčného a blahoslaveného života, v kterém se vedlé jisté zprávy Písma svatého spatřiti a viděti může, [...] všem věrným, kteříž se onomu životu nesmrtelnému těší, ku potěšení vydáno léta Páně 1561 skrz Tomáše Bavorovského znovu na světlo vydáno skrz Jozefa Dytrycha, (ed.) J. Dittrich, Praha: Jozefa vdova Fetterlová z Wildenbrunnu, 1822.
- BAVOROVSKÝ Tomáš: Zrcadlo onoho věčného a blahoslaveného života, [...], in: HALAMA Ota: Otázka svatých v české reformaci, Brno: L. Marek, 2002, 181–219.
- BECKOVSKÝ Jan [František]: Poselkyně starých příběhův českých, díl II/1, Antonín Rezek (ed.), Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1879.
- BOROVÝ Klement (ed.): Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické, I. díl, Akta konsistoře utrakvistické, II. díl, Akta konsistoře katolické, Praha: I. L. Kober, 1868–1869.
- BOROVÝ Klement (ed.): Libri erectionum archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV., I–V, Pragae: J. G. Calve, 1875–1889.
- BŘEZAN Václav: Václava Březana Posloupnost krumlovských farářů, HEJNIC Josef (ed.), in: Archivum Trebonense, Sborník studií pracovníků archivu a jeho badatelů (1973) 217–247.
- BŘEZAN Václav: Životy posledních Rožmberků 1, Život Viléma z Rožmberka, PÁNEK Jaroslav (ed.), Praha: Svoboda, 1985.
- DENZINGER Henricus, SCHÖNMETZER Adolfus (ed.): Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum, Freiburg: Herder, 1976.
- ERASMUS ROTTERDAMSKÝ: O svobodné vůli, SANETRník David (ed.), překlad Karla Korteová, Praha: OIKOYMENH, 2006.
- LUTHER Martin: O klíčích Kristových. O církvi svaté. V překladu Jednoty bratrské ze 16. století, Halama O. (ed.), Praha: Lutherova společnost, 2005.
- LUTHER Martin: O mši a kněžském pomazání. V překladu Jednoty bratrské z roku 1541, Halama O. (ed.), Praha: Lutherova společnost, 2006.
- LUTHER Martin: O ustanovení služebníků církve, (=Acta reformationem Bohemicam illustrantia; 8) Halama O. (ed.), Praha: Kalich, 2012.
- MARTINEZ DE BUJANDA Jésus (ed.): Index de Rome, 1557, 1559, 1564. Les premiers index romains et l'index du Concile de Trente (Index des livres interdits; 8), Sherbrooke (Québec) – Genève: Éditions de l'Université de Sherbrooke – Droz, 1990.

- MARTINEZ DE BUJANDA Jésus (ed.): Index de Rome, 1590, 1593, 1596. Avec étude des index Parme 1580 et Munich 1582 (Index des livres interdits; 9), Sherbrooke (Québec) – Genève:  ditions de l’Universit  de Sherbrooke – Droz, 1994.
- PLACHÝ Z TŘEBNICE Šimon: Paměti Plzeňské M. Šimona Plachého z Třebnice [† 1609], STRNAD Josef (ed.), Plzeň: Spolek přátel v dy a literatury česk , 1883.
- TANNER Jan Bartoloměj: Alte Chronik von Pilsen, přel. Josef Stanislav Zauper, Pilsen: Michael Schmidt, 1835.
- VOIT Petr (ed.): Moravské prameny z let 1567–1568 k dějinám bibliografie, cenzury, knihtisku a literární historie (Přispěvky ke knihopisu; 5), Praha: Státní knihovna  SR – SNTL, 1987.

4. Literatura

- AUGUSTIJN Cornelis: Humanismus (Die Kirche in ihrer Geschichte 2, Lieferung H2), Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2003.
- BOROVÝ Klement: Antonín Brus z Mohelnice, arcibiskup pražsk . Historicko-kritick  životopis, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1873.
- BOUBLÍK Vladimír: Boží lid, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, ²1997.
- BOUYER Louis: Die Kirche. Selbsteutung und Theologie, Leipzig: St. Benno, 1984.
- BRAITO Silv[estr] M[aria]: Církev. Studie apologeticko-dogmatick , Olomouc: Krystal, 1946.
- DAVID Zdeněk V.: Utraquism’s Liberal Ecclesiology, in: BRRP 6 (2007) 165–188.
- DAVID Zdeněk V.: Nalezení stredn  cesty. Liberální výzva utrakvist  Římu a Lutherovi, Praha: Filosofie, 2012.
- Dokumenty II. vatikánského koncilu, přeložil Oto Mádr a kol., Praha: Zvon, 1995.
- Dokumenty MTK v novan  eklesiologii a svátostem do roku 1995 a dokument PBK Jednota a rozliĽnost v církvi, překlad a úvodní studie C. V. POSPÍŠIL, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011.
- HALAMA Ota: Otázka svatých v české reformaci. Její proměny od doby Karla IV. do doby  esk  konfese, Brno: L. Marek, 2002.
- HEJNIC Josef, MARTÍNEK Jan: Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě od konce 15. do zaĽátku 17. století, I–V, Praha: Academia, 1966–1982.
- HREJSA Ferdinand: Dějiny křest’anstv  v Československu V. Za krále Ferdinanda I. 1526–1564, Spisy Husovy  eskoslovensk  evangelick  fakulty bohosloveck , řada A, sv. IX., Praha: Husova  eskoslovensk  evangelick  fakulta bohosloveck , 1948.
- HRUBÝ Hynek:  esk  postilly (Studie literárně a kulturně historick ), Praha: Jubilejní fond Král.  esk  spoleĽnosti nauk, 1901.
- Katechismus katolick  církve, přel. Josef Kol Ľek, Praha: Zvon, 1995.
- KAVKA František – SKÝBOVÁ Anna: Husitsk  epilog na koncilu tridentensk m a p vodn  koncepci habsbursk  rekatolizace Čech (PoĽátky obnoveného pražského arcibiskupství 1561–1580), Praha: Univerzita Karlova, 1969.
- KEHL Medard: Die Kirche. Eine katholische Ekklesiologie, Würzburg: Echter, ⁴2001.

- KEJŘ Jiří: Husitské učení o pokání a zpovědi, in: Z počátků české reformace, Brno: L. Marek, 2006, 49–84.
- KOBLASA Pavel: Klášteríček v Jindřichově Hradci, pamětihodnost se slavnou minulostí, in: Výběr 43/3 (2006) 217–221.
- KOLÁR Jaroslav: Frantova práva a jiné kratochvíle, Praha: Československý spisovatel, 1977.
- KOUŘIL Miloš: Vztah olomouckých biskupů k Erasmovi Rotterdamskému, in: Studia Comeniana et historica 18 (1988) č. 35, příloha, s. 120–126.
- KREJČÍK Adolf L.: O farní knihovně bavorovské ve XIV. století, in: Zlatá stezka. Vlastivědný Sborník kraje Husova a Chelčického 8 (1934–1935) 115–116.
- KROFTA Kamil: Boj o konsistoř pod obojí v letech 1562–1575 a jeho historický základ. II. Snahy o církevní osamostatnění strany pod obojí za vlivu luterství. Obrat po r. 1547. Obnova konsistoře r. 1562, in: ČČH 17 (1911) 178–199, 283–303.
- KRYŠTŮFEK František Xaver: Protestantství v Čechách až do bitvy bělohorské (1517–1620), Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1906.
- KUBALÍK Josef: Theologia fundamentalis. 2. sv. O církvi. Praha: Karolinum, 1991.
- KUBALÍK Josef: Zápas o pojetí církve. Praha: Zvon, 1992.
- KUBÍKOVÁ Anna: Protestanté v Českém Krumlově, in: Zlatý věk Českokrumlovska 1550–1620, Český Krumlov: SOKA Český Krumlov, 2002, 22–42.
- KUBÍKOVÁ Anna: Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana, České Budějovice: Veduta, 2005.
- KUBÍKOVÁ Anna: Českokrumlovský měšťan Václav z Rovného, in: Výběr 43/3 (2006) 194–199.
- KUBIŠTA Albert: Konfesijní polemika – málo využívaný pramen k dějinám konfesionalizace, in: BŮŽEK Václav, KRÁL Pavel (ed.): Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526–1740), České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006, 389–408.
- KÜNG Hans: Co je církev?, Brno: Cesta, 2000.
- KŮRKA Pavel B.: Kostelníci, úředníci, měšťané. Samospráva farnosti v utrakvismu, Praha: Historický ústav, 2010.
- KŮRKA Pavel: Od tolerance k netoleranci. Proměny katolického postoje přijímání pod obojí od Tridentina k Bílé hoře, in: HLAVÁČEK Petr et al.: O felix Bohemia! Studie k dějinám české reformace, Praha: FF UK – Filosofia, 2013, 261–275.
- LANG Albert: Církev – sloup a opora pravdy, Fundamentální teologie [2. část], přeložili a doplnili Damián Němec a Odilo Štampach, Praha: Velehrad, 1993.
- LEDVINKA Václav: Adam II. z Hradce a poslední páni z Hradce v ekonomice, kultuře a politice 16. století, in: BŮŽEK Václav (ed.): Poslední páni z Hradce, České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998, 7–32.
- LEDVINKA Václav: Na okraj rodových vztahů mezi posledními Rožmberky a pány z Hradce, in: MIKULEC Jiří, POLÍVKA Miloslav (ed.): Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka, Praha: Historický ústav AV ČR, 2007, 377–387.

- LUBAC Henri de: *Katolicismus. Společenská hlediska dogmatu*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995.
- LUBAC Henri de: *Meditace o Církvi*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.
- MACEK Josef, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha: Argo, 2001.
- MAREK Jindřich: *Jakoubek ze Stříbra a počátky utrakvistického kazatelství v českých zemích. Studie o Jakoubkově postile z let 1413–1414*, Praha: Národní knihovna ČR, 2011.
- MAREŠ František: *Novokřtění*, in: ČČH 13 (1907) 24–36.
- MAŘIKOVÁ Vlasta: *Hospodářské zázemí českokrumlovského kostela sv. Víta v předbělohorské době*, in: *Opera Historica* 3 (1993) 319–328.
- MAŠEK Petr: *Význam Bartoloměje Netolického pro český knihtisk 16. století (Příspěvky ke knihopisu; 4)*, Praha: SNTL, 1987.
- MAŠKOVÁ Věra: *Církevní instituce v Českém Krumlově v první polovině 15. století*, in: *Českokrumlovsko 1400–1460, Český Krumlov: SOKA Český Krumlov*, 1997, 54–69.
- MAŠKOVÁ Věra: *Farní kostel sv. Víta v Českém Krumlově v polovině 14. století*, in: *Českokrumlovsko v době prvních Lucemburků 1310–1380, Český Krumlov: SOKA Český Krumlov*, 1996, 56–61.
- MENČÍK Ferdinand: *Studenti z Čech a Moravy ve Witemberku od r. 1502 až do r. 1602*, in: ČČM 71 (1897) 250–268.
- MEZNÍK Jaroslav: *Tolerance na Moravě v 16. století*, in: *Problém tolerance v dějinách a perspektivě*, MACHOVEC Milan (ed.), Praha: Academia, 1995, 76–85.
- MÍCHALOVÁ Kristýna: *Anna Hradecká z Rožmberka*, in: *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 19 (2007) 1–21.
- MIKULEC Jiří a kol.: *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*, Praha: Historický ústav, 2013.
- MILLAUER Maximilian Xav[er]: *Životopisové v přítomném století zemřelých spolůdů theologické fakulty na univerzitě Pražské*, in: ČKD 12 (1839) 798–800.
- MOHELNÍK Benedikt: *Eklesiologie Silvestra M. Braita OP*, in: *Česká katolická eklesiologie druhé poloviny 20. století*, NOVOTNÝ Vojtěch (ed.), Praha: Univerzita Karlova v Praze – Karolinum, 2007, 73–83.
- MOLNÁR Amedeo: *Neznámý spis Prokopa z Jindřichova Hradce*, in: *Husitský Tábor* 6–7 (1983–1984) 423–448.
- MOLNÁR Amedeo: *Na rozhraní věků*, Praha: Vyšehrad, 1985.
- MOLNÁR Amedeo: *Erasmus a husitství*, in: *Miscellanea* 4/2 (1987), 207–232.
- MOSKAL Krzysztof: *„Abylud byl jeden...“*. *Eklezjologia Jana Husa w traktacie De ecclesia*. Lublin, Towarysztwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2003.
- MUK Jan: *Tomáš Rešl z Jindřichova Hradce a Jan Stráněnský z Počátek*, spisovatelé staročeští, in: ČSPSČ 36 (1928) 82–86, 123–133.

- MÜLLER Josef Theodor: Dějiny Jednoty bratrské. I, přeložil F. M. Bartoš, Praha: Jednota bratrská, 1923.
- NOVÁK Jan V[áclav]: Postilla česká kn. Tomáše Bavorovského. Příspěvek ke kulturním dějinám XVI. věku, in: Sborník historický 3 (1885) 138–144, 236–241.
- NOVÁKOVÁ Stanislava: Několik otazníků kolem odchodu minoritů z Jindřichova Hradce do Jihlavy, in: Jindřichohradecký vlastivědný sborník 13, 2001, 46–49.
- NOVOTNÝ Miroslav: Páni z Hradce a jindřichohradecké konventy, in: JAN Libor, OBŠUSTA Petr: Ve stopách sv. Benedikta. Sborník příspěvků z konference Středověké kláštery v zemích Koruny české konané ve dnech 24.–25. května 2001 v Třebíči, Brno: Matice moravská, 2002, 159–171.
- NOVOTNÝ Vojtěch: Česká katolická eklesiologie na počátku druhé poloviny 20. století, in: Česká katolická eklesiologie druhé poloviny 20. století, NOVOTNÝ Vojtěch (ed.), Praha: Univerzita Karlova v Praze – Karolinum, 2007, 9–46.
- NYIKOS Lajos: Erasmus und der böhmisch-ungarische Königshof, in: Zwingliana 7 (1937) 346–374.
- OLEJNÍK Jan: Bavorov – kapitoly z minulosti a současnosti města, Bavorov – Písek: Město Bavorov v Prácheňském nakladatelství, 2006.
- PÁNEK Jaroslav: Poslední Rožmberkové a Morava, in: Z kralické tvrze 15 (1988) 7–25.
- PÁNEK Jaroslav: Rožmberští sirotci na jindřichohradeckém a českokrumlovském zámku (K otázce výchovy české renesanční aristokracie), in: Jindřichohradecký vlastivědný sborník 1 (1989) 1–20.
- PÁNEK Jaroslav: Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka, Praha: Brána, 1996.
- PÁNEK Jaroslav: The Religious Tolerance in the Bohemian Lands in the Early Modern Time, in: Přednášky z XXXIX. běhu LŠSS [Letní školy slovanských studií]. Praha: Univerzita Karlova, 1997, 266–280.
- PÁNEK Jaroslav: Vilém z Rožmberka. Politik smíru, Praha: Brána, 1998 (2. rozšířené vydání vyšlo v Praze: Academia, 2011).
- PEŠEK Jiří: Výuka a humanismus na pražské univerzitě doby předbělohorské, in: Dějiny Univerzity Karlovy, I, 1347/48–1622, SVATOŠ Michal (ed.), Praha: Karolinum, 1995, 227–239.
- PLETZER Karel: Předbělohorský slovníkář a překladatel Tomáš Rešel Hradecký, in: JSH 57 (1988) 1–10.
- PLETZER Karel: Českobudějovičtí vysokoškoláci v letech 1453–1526, in: Výběr 31/4 (1994) 235–243.
- PODLAHA Antonín: Posvátná místa Království českého, Díl II.: Vikariáty: Berounský, Bystřický a Plzeňský, Praha: Dědictví Svatojanské, 1908.
- PODLAHA Antonín: Series praepositorum, dekanorum, archidiaconorum aliorumque praelatorum et canonicorum s. metropolitanae ecclesiae Pragensis a Primordiis usque ad presentia tempora, Pragae: Metropolitanani capituli Pragensis, 1912.
- PODLAHA Antonín: Catalogus Codicum Manu Scriptorum, qui in Archivio Capituli Metropolitanani Pragensis Asservantur, Praha: Sumptibus s. f. metropolitanani capituli Pragensis, 1923.

- POLC Jaroslav V.: Posvátná liturgie, Řím: Křesťanská akademie, 1981.
- POSPÍŠIL Ctirad Václav: Křesťanství a ostatní náboženství, in: Teologické texty 10/4 (1999) 133–135.
- POSPÍŠIL Ctirad Václav: Hermeneutika mystéria. Struktury myšlení v dogmatické teologii, Praha – Kostelní Vydří: Krystal OP – Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- POSPÍŠIL Ctirad Václav: Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel, Praha – Kostelní Vydří: Krystal OP – Karmelitánské nakladatelství,³2006.
- PRAŽÁK Emil: Tomáš Bavorovský, in: Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 1. A–G, Praha: Academia, 1985.
- PRÜGL Thomas: Dissidence and Renewal: Developments in late medieval ecclesiology, Bulletin du centre d'études médiévales d'Auxerre (BUCEMA), Hors-série n°7, 2013, Les nouveaux horizons de l'ecclésiologie : du discours clérical à la science du social, (6.5.2013) [2013-05-23]. <<http://cem.revues.org/12782>>.
- RAK Jiří: Vývoj utrakvistické správní organizace v době předbělohorské, in: SAP 31/1 (1981) 179–206.
- RATZINGER Joseph: Církev jako společenství, Praha: Zvon, 1995.
- RATZINGER Joseph: Eschatologie – smrt a věčný život, Brno: Barrister & Principal, 1996.
- REJCHRTOVÁ Noemi: Dětská otázka v husitství, in: ČČH 28/1 (1980) 53–77.
- REJCHRTOVÁ Noemi: Sondy do postilní literatury pokompaktátního (či předbělohorského) utrakvismu, in: FHB 15 (1991) 59–71.
- REJCHRTOVÁ Noemi: Příspěvek k diskusi o „koexistenci či toleranci“ náboženských vyznání v 15.–16. století, in: FHB 15 (1991) 443–450.
- REMER Gary: Humanism and the Rhetoric of Toleration, Pennsylvania: Penn State University Press, 2008.
- REUSCH Franz Heinrich: Der Index der verbotenen Bücher. Ein Beitrag zur Kirchen- und Literaturgeschichte, I, Bonn: Cohen & Sohn, 1883.
- RUMMEL Erika (ed.): Biblical Humanism and Scholasticism in the Age of Erasmus, (=Brill's Companions to the Christian Tradition, Vol. 9.) Leiden Boston: Brill. 2008.
- ŘÍČAN Rudolf: Dějiny Jednoty bratrské, Praha: Kalich, 1957.
- ŘÍČAN Rudolf: Die tschechische Reformation und Erasmus, in: Communio viatorum 16 (1973) 185–206.
- SANETRník David: Reformní theolog Erasmus Rotterdamský a jeho polemika s Lutherem, in: ERASMUS ROTTERDAMSKÝ: O svobodné vůli, Sanetrník D. (ed.), překlad Karla Korteová, Praha: OIKOYMENH, 2006, 7–103.
- SCHATZ Klaus: In Auseinandersetzung mit Hussitismus und Luthertum – Petrus Canisius und der Laienkelch, in: Bohemia Jesuitica 1556–2006. Tomus 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum 2010, 207–213.
- SCHÜTTE Heinz: Ekumenický katechismus, I. díl Víra všech křesťanů, II. díl Církev všech křesťanů, Praha: Vyšehrad, 1999–2003.
- SKALICKÝ Karel: Církev Kristova a církev Antikristova v teologii Matěje z Janova, in: Mistr Matěj z Janova ve své a v naší době. Sborník z vědeckého symposia, konaného

na Teologické fakultě Jihočeské univerzity 29.–30. listopadu 2000, Brno: L. Marek 2002, 47–69.

- SKOBLÍK Jiří: Česká eklesiologie padesátých let v teorii a praxi (Reminiscence, nikoliv reflexe), in: Česká katolická eklesiologie druhé poloviny 20. století, NOVOTNÝ Vojtěch (ed.), Praha: Univerzita Karlova v Praze – Karolinum, 2007, 47–72.
- SKÝBOVÁ Anna: Knihovna arcibiskupa Antonína Brusa z Mohelnice, in: POLIŠENSKÝ Josef, ŠMAHEL František (ed.): Knihtisk a kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory. Sborník prací k 500. výročí českého knihtisku, Praha: Academia, 1970, 239–256.
- SKÝBOVÁ Anna: K politickým otázkám dvojvěří v českém království doby předbělohorské, in: Husitský Tábor 4 (1981) 145–157.
- SKÝBOVÁ Anna: Obnovení pražského arcibiskupství, Antonín Brus z Mohelnice a koncil tridentský, in: HLEDÍKOVÁ Zdeňka, POLC Jaroslav V. (ed.): Pražské arcibiskupství 1344–1994, Praha: Zvon, 1994, 114–128.
- SMETANA Josef: Nový svátek Plzeňský, ČKD 23 (1846) 553–566.
- SOUKUP Pavel: Reformní kazatelství a Jakoubek ze Stříbra, Praha: Filosofia, 2011.
- STAEHELIN Ernst: Die Verkündigung des Reiches Gottes in der Kirche Jesu Christi. Zeugnisse aus allen Jahrhunderten und allen Konfessionen, 4. Band: Von Beginn des 16. bis zur Mitte des 17. Jahrhunderts, Basel: Friedrich Reinhardt, [1957].
- STARÝ Václav: Matiaš Cervus v Prachaticích, in: Výběr 8 (1971) 26–28.
- STEJSKAL Aleš: Divadelní představení v Českém Krumlově v roce 1556 (Příspěvek ke kulturním dějinám rezidenčního města), in: Výběr 33/4 (1996) 254–267.
- STRAKA Cyril: „Nový svátek“ v Plzni 1611, ČČM 85 (1911) 172–173.
- STRNAD Josef: Snahy o zřízení kolleje jezuitské v Plzni, in: Sborník historický (1885) 333–338.
- SVATOŠ Michal: Kališnická univerzita (1419–1556), in: Dějiny Univerzity Karlovy, I, 1347/48–1622, SVATOŠ Michal (ed.), Praha: Karolinum, 1995, 205–217.
- SVATOŠ Michal: Pokusy o reformu a zánik karolinské akademie, in: Dějiny Univerzity Karlovy, I, 1347/48–1622, SVATOŠ Michal (ed.), Praha: Karolinum, 1995, 269–289.
- SVATOŠ Michal, SVATOŠ Martin: Živá tvář Erasma Rotterdamského, Praha: Vyšehrad, 1985.
- ŠANDERA Petr: Husův výklad Mt 16,16–19, in: Mistr Jan Hus v proměnách času a jeho poselství víry dnešku, Praha: Církev československá husitská, 2012, 25–37.
- ŠIMÁK Jaroslav Vítězslav: Studenti z Čech, Moravy a Slezska na německých universitách v XV.–XVIII. st., in: ČČM 79–80 (1905–1906) 290–297, 419–424; 118–123, 300–305, 510–539.
- ŠMAHEL František: Husitská revoluce 4, Praha: Karolinum, ²1996.
- ŠUSTA Josef: Macchiavelli a Boccaccio na koncilu tridentském, in: ČČH 6 (1900) 42–47.
- TEPLÝ František: Dějiny města Jindřichova Hradce I/2. Část všeobecná – Dějiny města za vlády pánů z Hradce linie Telecké (1453–1604), Jindřichův Hradec: obec Hradecká, 1927.

- TEPLÝ František: Dějiny města Jindřichova Hradce II/2. Část kulturní – Hradeckých duchovní stránka, Jindřichův Hradec: obec Hradecká, 1932.
- TISCHER František: Příspěvek k dějinám cenzury za arcibiskupa Antonína Brusa, in: LF 32 (1905) 258–271, 376–379.
- TOBOLKA Zdeněk Václav, HORÁK František, WIŽDÁLKOVÁ Bedřiška: Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století, Díl II/1–9., Tisky z let 1501–1800, Praha: Komise pro knihopisný soupis československých tisků až do konce XVIII. století, 1936–1967; Dodatky. Díl II/1–7., písmeno A–Ř, Praha: Národní knihovna, 1994–2008. Knihopis Digital Database: <http://db.knihopis.org/>
- TOMEK Václav Vladivoj: Dějepis města Prahy, Díl XI–XII, Praha: František Řivnáč, 1897–1901.
- TRUHLÁŘ Antonín: Rukověť k písemnictví humanistickému, zvláště básnickému v Čechách a na Moravě ve století XVI., I. svazek, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1908.
- TRUHLÁŘ Antonín, REZEK Antonín, ZIBRT Čeněk: Dodatky a opravy k biografickým starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii, in: ČČM 87 (1913) 158–190, 296–304, 384–390, 459–465.
- TRUHLÁŘ Josef: O životě a spisech známých i domnělých bosáka Jana Vodňanského, in: ČČM 58 (1884) 524–547.
- TURNWALD Erik: Das Luthertum in Böhmen, in: Martin Luther und die Reformation in Ostdeutschland und Südosteuropa, HUTTER Ulrich (ed.), Sigmaringen: Jan Thorbecke, 1991, 107–117.
- UHLÍŘ Zdeněk: Eklesiologie v českém sporu o Urbana VI., in: Teologická reflexe 8/1 (2002) 17–40.
- VÁLKA Josef: Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Amos Komenský, Brno: Maticе moravská, 2005.
- VESELÁ Lenka: Knihy na dvoře Rožmberků, Praha: Knihovna Akademie věd ČR – Scriptorium, 2005.
- VINTR Josef: Erasmus Rotterdamský a český humanismus, in: Dějiny a současnost 10/1 (1968) 4–7.
- VIVIANO Benedict T.: Království Boží v dějinách, Praha: Vyšehrad, 2008.
- VLČEK Jaroslav: Dějiny české literatury. 1. dílu část 1., Od nejstarších dob až po „věk zlatý“, Praha: Jednota českých filologův, 1893–1897.
- VLČEK Pavel, SOMMER Petr, FOLTÝN Dušan: Encyklopedie českých klášterů, Praha: Libri, 1997.
- VOGEL Jiří, Husovy eklesiologické úvahy ve světle biblického personalismu. Interpretace Husovy nauky o církvi v díle Zdeňka Trtíka, in: Mistr Jan Hus v proměnách času a jeho poselství víry dnešku, Praha: Církev československá husitská, 2012, 51–62.
- VOIT Petr (ed.): Moravské prameny z let 1567–1568 k dějinám bibliografie, cenzury, knihtisku a literární historie (Příspěvky ke knihopisu; 5), Praha: Státní knihovna ČR – SNTL, 1987.

- VOIT Petr: Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století, Praha: Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, 2006.
- VOIT Petr: K dějinám cenzury v předbělohorské době (Některé problémy období 1547–1567), in: FHB 11 (1987) 305–320.
- VOIT Petr: Moravský knihtisk první poloviny 16. století a jeho vztahy k českým tiskárnám, in: Knihtisk v Brně a na Moravě, KUBÍČEK Jaromír ed., Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1987, 103–115.
- VOIT Petr: O vztahu moravské cenzury z let 1567 a 1568 k domácím literárním tendencím, in: Vlastivědný věstník moravský 2 (1987) 209–219.
- VOJTÍŠEK Zdeněk: Koncepce milenialismu. in: BIERNOT David (a kol.): Konec tohoto světa. Milenialismus a jeho místo v judaismu, křesťanství a islámu, Praha: Dingir, 2012, 7–37.
- VOREL Petr: Velké dějiny zemí Koruny české, sv. 7. 1526–1618, Praha – Litomyšl: Paseka, 2005.
- WEDEL Christine Christ-von: Erasmus von Rotterdam. Anwalt eines neuzeitlichen Christentums, Münster: Lit, 2003.
- WINKELBAUER Thomas: Überkonfessionelles Christentum in der 2. Hälfte des 16. Jahrhunderts in Mähren und seinen Nachbarländern, in: Dějiny Moravy a Matice Moravská. Problémy a perspektivy. Sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 24.–25. listopadu 1999 v Brně, Brno: Matice moravská, 2000, 131–146.
- WINTER Zikmund: Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století, sv. 1–2, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1895–1896.
- WINTER Zikmund: O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje. Kulturní obraz XV. a XVI. století, Praha: Matice česká – Jubilejní fond Král. české společnosti nauk, 1899.
- WIŽDÁLKOVÁ Bedřiška: Konkordance Koniášových Klíčů, Indexu, Jungmanna a Knihopisu (Příspěvky ke Knihopisu; 6–10), Praha: Státní knihovna ČSR – SNTL, 1987–1988.
- ZELA Stanislav: Náboženské poměry v Olomouci za biskupa Marka Kuena (1553–1565), Olomouc: nákladem vlastním, 1931.
- ZELENÝ Václav: Život Josefa Jungmanna, Praha: Matice česká, 1874.
- ZÍBRT Čeněk: Tomáš Rešel Hradecký, in: Sborník historický (1886) 234–240, 293–301, 337–342.
- ZÍBRT Čeněk: Markolt a Nevím v literatuře staročeské, Praha: Čes. akademie, 1909.
- ZILYNSKÁ Blanka: Utrakvistická církevní správa a možnost jejího studia, in: Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku, Praha: Karolinum, 2003 (Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et Historica 13/2, 1999), 39–53.
- ŽYTEK Jakub: Latinsko-český slovník Tomáše Rešla z r. 1560 v kontextu české lexikografie 2. pol. 16. století, diplomová práce, Praha: Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK, 2005.

5. Elektronické a internetové zdroje

Baďurová Anežka (ed.): Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků z let 1501–1800. Produkce tiskáren na dnešním území České republiky v 16. a 17. století, CD-ROM, Knihovna Akademie věd České republiky, 2003

<http://www.bibleserver.com>

<http://www.obohu.cz/bible/>

<http://biblio.hiu.cas.cz>

<http://books.google.cz>

<http://db.knihopis.org>

<http://kramerius.mlp.cz>

<http://kramerius.nkp.cz>

<http://sigma.nkp.cz>

<http://www.aloha.net/~mikesch/ILP-1559.htm> (Index Pavla IV., Romae 1559)

http://www.avcr.cz/zajimave_projekty.php?ID=284 (2009).

<http://www.manuscriptorium.com>

<http://www.nm.cz/katalogy.php>

<http://catho.org/9.php?d=g1> (Denzinger: Enchiridion Symbolorum, in lingua latina)

<http://christnet.cz/clanky/1342/> (Společné prohlášení k učení o ospravedlnění)

Summary

Ecclesiology of Tomáš Bavorovský († 1562)

Catholic preacher Tomáš Bavorovský (Thomas of Bavorov) is still a quite unknown personality of Bohemian renaissance. He is the representative of the Church loyal to the Pope in Rome shortly before the end of the Trident council and the arrival of Jesuits to Prague. The result of my study aimed at his ecclesiological approach is my thesis, which contains five chapters. The first three chapters are concerned with common historical facts of his time as well as with life and work of the preacher. The others focus on his interpretation of the Church and the Kingdom of God.

The first chapter describes specific situation of Bohemian reformation, which was different from the neighboring countries because of its Hussite tradition and Utraquistic Church. Tomáš Bavorovský worked mostly in Catholic south and west Bohemian towns (Bavorov, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Plzeň). Therefore I describe in short also their religious history in this chapter.

The part concerning the personality of the preacher starts with describing him as a writer. In chronological sequences it presents the writers who have written about him. Even though Tomáš Bavorovský was quite famous author in the 19th century, his works were of much less interest in the following century. Tomáš Bavorovský was born as a son of the reeve in Bavorov. Unfortunately, we do not know where he studied and if he got his university degree. Originally he may have worked in Jindřichův Hradec. Later he moved to Plzeň (Pilsen) where he became a vicar and archdeacon. He became very famous here for his Lenten preachments. Shortly afterwards Vilém of Rožmberk got him for the church in Český Krumlov where the preacher, as the head of south Bohemian clericals, managed the reform of the local Church. In 1558 he became the dean of St. Vitus's canonry in Prague. Three years later he resigned because of his illness. He died as the local archdeacon in Pilsen in 1562.

The third chapter describes the preacher's work and the historical consequences. His first preachments issued in he translation of Hoffmeister's Postilla into Czech language

(Prostějov, 1551) in the arrangement of Jan Straněnský. In 1552 followed Lenten preaching called “Preachments about saint penance and Contemplation about Martyrdom of the Christ.” The vastest set is “Bohemian Devotional Book” (Olomouc, 1557), which contains homilies on Sundays and some feasts within the whole liturgical year. His last work is the theological tractate “Mirror of Eternal Life” in which Bavorovský protected eternal life in the Heaven and cult of Saints.

Pastoral interpretation of the Kingdom of God is the most extensive chapter. The own preacher’s ecclesiology is examined there. The segmentation of this section respects the central theme of his spreading: introduction of the objective – recommendation of the means to its accomplishment – difficulty warning. I try to introduce his interpretation of the Kingdom of God as well as the Church and the relation between them. It is described in the sections dealing with marks and other aspects of the Church. In the second part I take heed of the means leading to salvation (the grace of God, belief, sacraments and acts of piety). The third part takes interest in two powers, the Kingdom of the Devil and the Kingdom of the World. The most important difficulties and temptations have their origin just in these two Kingdoms.

The preacher’s conception of the Church is compared with the views of other catholic authors: administrator of Prague archbishopric Jindřich Scribonius and Grey Friar Jan Chyšský in the fifth chapter of my thesis. I also try to rank Tomáš Bavorovský into the at that time wide Christian stream, which found its inspiration in biblical humanism and sympathized with its representatives, Erasmus of Rotterdam, John Fisher and others. Although Tomáš enthusiastically defended Catholic teachings he avoids some questions (papal primacy, celibacy, indulgences, purgatory, etc.). The Church was for him the means how to reach the Kingdom of God. He distinguished the Church and the Kingdom of God but he did not separate them. I believe that I have managed to reveal in the preacher’s ecclesiology quite modern view on theology of the Kingdom of God and consequently positive pastoral orientation at a man and his salvation.

Anotace

Tomáš Bavorovský byl významný katolický kazatel, který působil postupně jako farář v Jindřichově Hradci, Plzni, Českém Krumlově, stal se děkanem svatovítské kapituly v Praze a zemřel opět jako plzeňský farář a arcijáhen. Napsal několik homiletických děl, nejznámější je *Postila česká* (1557), a také jeden teologický traktát, kterým hájil kult svatých. Disertační práce je rozdělena do pěti kapitol. První uvádí čtenáře do obtížné nábožensko-politické situace v západních a jižních Čechách v první polovině 16. století. Druhá popisuje život kazatele Tomáše Bavorovského, třetí se věnuje jeho dílu a pramenům, ze kterých čerpal. Čtvrtá kapitola se zabývá pastorálním pojetím Božího království, snaží se vysvětlit, jak kazatel vnímal vztah mezi Božím královstvím a církví, popisuje prostředky k dosažení Božího království (Boží milost, svátosti, víra a skutky), ale jsou zde zařazeny i podkapitoly: Království chudých, Království ďáblovo nebo Království tohoto světa. Pátá kapitola srovnává Tomášovo pojetí církve s dalšími katolickými autory (Jindřich Scribonius, bosák Jan Chyšský) a pokouší se ho zařadit do křesťanského proudu, který se inspiroval v biblickém humanismu a sympatizoval s jeho představiteli (např. Erasmus Rotterdamský). Tomáš Bavorovský lze považovat za typického představitele české katolické církve doby těsně před ukončením Tridentského koncilu a příchodem jezuitů. Odmítal protestanty, ale byl velmi tolerantní k utrakvistům.

Klíčová slova

kázání, homiletika, ekleziologie, Boží království, katolická církev, české církevní dějiny, reformace

Abstract

Ecclesiology of Tomáš Bavorovský († 1562)

Tomáš Bavorovský was a famous catholic preacher. He was a parish priest in to Czech towns of Jindřichův Hradec, Plzeň (Pilsen) and Český Krumlov. Later he became the dean of St Vitus's chapter in Prague. He died as a priest and archdeacon in Plzeň (Pilsen). He is the author of several homiletical works. The most famous is Bohemian postil (1557) as well as his theological tractate, which protected the cult of saints. The thesis contains five chapters. The first challenges a reader into difficult religious-political situation in the south and eastern parts of Bohemia in the first half of the sixteenth century. The preacher's life is described in the second, his works and sources in the third chapter. Pastoral interpretation of the Kingdom of God is the main theme of the fourth chapter. I try to explain how the preacher perceived the relation between the God's Kingdom and the Church. The means of attainment of the Kingdom of God (the grace of God, sacraments, belief and acts) are described here. It includes also the following subchapters: the Kingdom of Poor People, the Kingdom of the Devil and the Kingdom of the World. His conception of the church is compared with some other catholic authors (Jindřich Scribonius, barefooted monk Jan Chyšský) in the fifth chapter of my thesis. I try to rank Tomáš Bavorovský into the Christian stream, which found its inspiration in biblical humanism and sympathized with its representatives (Erasmus of Rotterdam). Bavorovský is a typical representative of the Czech Catholic Church from the period shortly before the end of Trident council and the arrival of Jesuits. He refused Protestants but was tolerant to Utraquists.

Keywords

preaching, homiletical, ecclesiology, Kingdom of God, Catholic Church, Czech history of the Church, reformation